

 : 10.22034/MCAL.2026.22553.2455

A Study of Endophoric Markers, Evidentials, and Code Glosses in Al-Husayni al-Saghir Magazine Based on Hyland's Model

Maryam Sarani, M.A. of Arabic Language and Literature, University of Zabol, Zabol, Iran

Ali Asghar Habibi*, Associate Professor of Arabic Language and Literature, University of Zabol, Zabol, Iran

Abdolbaset Arab Yousefabadi, Assistant Professor of Arabic Language and Literature, University of Zabol, Zabol, Iran

Mojtaba Behrouzi, Associate Professor of Arabic Language and Literature, University of Zabol, Zabol, Iran

Received: 2025/02/17

Accepted: 2026/02/01

Introduction

Discourse analysis provides a systematic framework for examining the cognitive, functional, and social dimensions of communication. A central concept in this field is metadiscourse, which facilitates the exchange of ideas within a discursive space and enhances communicative precision. While Ken Hyland's model was originally developed for English, it offers a universal linguistic framework comprising interactive and interactional markers. The framework is highly applicable to Arabic. This study investigates the use of interactive metadiscourse, specifically endophoric markers, evidentials and code glosses, in Al-Husayni Al-Saghir magazine. Beyond applying Hyland's model, this research integrates psychological theories of cognitive development to analyze how these markers simplify text contents for young readers. Given the role of the magazine in addressing the spiritual and intellectual needs of children, analyzing these communicative strategies is essential for understanding its pedagogical impact. As no independent study has yet explored the interactive dimension of metadiscourse in this publication, the present research provides a rigorous analysis of the the linguistic policies of the magazine and their effectiveness in fostering child-oriented communication.

Methodology

This research adopts a descriptive-analytical method. With the aim of exploring the application of interactive metadiscourse. It systematically examines the markers of endophoric roles, evidentials, and code glosses across 40 issues in the magazine.

Results & Discussion

As the research findings indicate, the issues examined in the magazine utilize all types of metadiscourse markers under study (endophoric markers, evidentials, and code glosses). Considering the significance of frequency and the coherence in the application of code glosses, it appears that this approach not only reflects the individual writing styles of the authors but is also likely to be influenced by the linguistic policies and editorial guidelines of the magazine, aimed at facilitating comprehension for its young readership.

All types of the interactive metadiscourse markers examined in this study are present in the analyzed issues of the magazine; however, their distribution is neither uniform nor balanced.

The frequency analysis of 2,152 instances of these markers across 40 issues reveals a clear pattern. Accordingly, code glosses, accounting for a dominant frequency of 62%, constitute the most frequently used category. They are followed by evidentials with the frequency of 16%, preceding endophoric markers with the frequency of 12%, and finally succeeding endophoric markers with the frequency of 10%. This uneven distribution reflects a conscious linguistic choice on the part of the writers and the magazine's dominant approach to managing interaction with the reader. The remarkably high frequency of the code glosses through mechanisms such as the use of *lakin* for rectification, *ay* and *ya'nī* for explanation, and *mithāl dhālika* for exemplification can be directly explained in light of the fundamental communicative and educational priorities of the magazine for its child audience. The primary readership of this publication falls within the concrete operational stage of Piaget's theory of cognitive development, a stage in which understanding abstract concepts is difficult for children and learning requires the presentation of information in a clear, concrete, and unambiguous manner. Therefore, the abundance of code glosses constitutes a key linguistic strategy to simplify, clarify, and render the content comprehensible, thereby preventing cognitive confusion in the child and ensuring the most effective transmission of the message. The high frequency of evidentials primarily oriented toward Qur'anic, hadith-based, and historical references can likewise be interpreted as serving the purposes of enhancing credibility, transmitting normative values, and constructing a moral-religious framework through which the child may understand the world.

Conclusion

The prevailing pattern of metadiscourse used in this magazine is characterized by a strong emphasis on clarifying and disambiguating functions, reliance on traditional credibility-building sources (religious evidentials), and rather limited use of anticipatory and forward-linking devices (endophoric markers of the later type). This may be regarded as indicative of the emergence of a "conservative and directive pedagogical-linguistic style" in the production of Arabic children's content with a religious orientation. In this style which is consistent with the theories of cognitive development, psychological security, the faithful transmission of core values, and the prevention of cognitive deviation in the child are prioritized over complex literary appeal, diversity of citation, or the stimulation of open-ended curiosity for exploring the unknown. Rather than exposing the child to multiple possibilities and open questions, this approach seeks to guide the child through language along a predetermined and transparent path.

Keywords: Metadiscourse markers, Interactive metadiscourse, Hyland's model, Endophoric markers, Al-Husayni al-Saghir magazine

References

- The Holy Quran *The Holy Qur'an*
Abbasi, S. (2017). An Analysis of Textual Cohesion Elements in Mohamed Elfitoury's Collection 'The Lovers Come to You' in Light of Michael Halliday's Approach. University of Gilan: MA Thesis. [In Persian]
Afifi, A. (2001). *Nahw Al-Nass: A New Direction in Grammatical Study*. Cairo: Al-Zahraa Al-Sharq Library. [In Arabic]

- Al-Husayni Al-Saghir. (2019). 10(117-128), Iraq: Department of Care and Development of the Husayni Childhood, Holy Husayni Shrine. [In Arabic]
- Al-Husayni Al-Saghir. (2020). 11(129-142), Iraq: Department of Care and Development of the Husayni Childhood, Holy Husayni Shrine. [In Arabic]
- Al-Husayni Al-Saghir. (2017). 9(103-116), Iraq: Department of Care and Development of the Husayni Childhood, Holy Husayni Shrine. [In Arabic]
- Amiri Khorasani, A., & Ali Nejad, H. (2015). An Analysis of Textual Cohesion Elements in Nafth al-Masdur Based on Halliday and Hasan's Theory. *Literary Textual Analysis*, 19(63): 7-31. [In Persian]
- Crismor, A. (1989). *Talking with readers: metadiscourse as rhetorical act*, newyork. Peter Lang Publishers.
- Hasan, A. (1966). *Al-Nahw Al-Wafi with its Relation to Eloquent Styles and Abstract Linguistic Life*. Egypt: Dar al-Ma'arif Publisher. [In Arabic]
- Hyland, K., & TES, P. (2004). Metadiscourse in academic writing: a veappraisal. *Applied linguistics*, 25(2): 156-177
- Hyland, K. (2005). *Metadis course: exploring writing in interaction*, London: Continuum.
- Mohammad Ali Nejad, B. (2010). Comparative Rhetoric and Discourse Analysis of Descriptive Compositions by Native Persian Speakers and Arab Persian Learners. Ferdowsi University: MA Thesis. [In Persian]
- Sabihi, M. (2002). *Introduction to Text Linguistics and Applied Journals*. Lebanon: Dar Al-Arabia Lil-Oloom Publishers. [In Arabic]
- Sheykh Sang Tajan, Sh. (2020). An Examination of Interactive Metadiscourse Markers in the Quran. *Quranic Studies and Islamic Culture*, (3)4: 23-46. DOI: <https://doi.org/1022034/isqs.2020.5757> [In Persian]
- Taki, G, Taremi, T., & Yousefian, P. (2019). Exploration of the Corpus Foundation of Metadiscourse in Persian Academic Research Articles across Three Different Fields and the Influence of the Author's Gender: Based on Hyland's (2005). *Linguistic Researches*, 10(2),129-151. DOI: <https://doi.org/10.22059/jolr.2019.278187.666490> [In Persian]
- Vande kopple. W.J. (1985). Some exploratory discourse on metadiscourse. *College Composition and Communication*: 82-93.
- Yazdani, S. (2013). A Comparative Study of Metadiscourses in English and Persian Newspaper News Regarding the September 11th Incident. Ferdowsi University: MA Thesis. [In Persian]
- Zenad, Al-Azhar. (2017). *Nasij al-Nass*. Beirut: Al-Markaz Al-Thaqafi Al-Arabi. [In Arabic]

doi: 10.22034/MCAL.2026.23263.2455

بررسی نقش نماهای درون متنی، گواه‌نماها و ابهام‌زدها در مجله‌ی الحسینی الصغیر بر اساس انگاره‌ی هایلند

مریم سارانی، کارشناس ارشد زبان و ادبیات عربی، دانشگاه زابل، دانشکده زبان و ادبیات، زابل، ایران.

علی اصغر حبیبی^{*}، دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه زابل، دانشکده زبان و ادبیات، زابل، ایران.

عبدالباسط عرب یوسف آبادی، استادیار گروه آموزش زبان و ادبیات عربی، دانشگاه زابل، دانشکده زبان و ادبیات، زابل، ایران.

مجتبی بهروزی، دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه زابل، دانشکده زبان و ادبیات، زابل، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۱۲

چکیده

استفاده از فراگفتمان‌ها یکی از مباحث کلیدی در تحلیل متون است. فراگفتمان شامل ویژگی‌های بینافردی و انسجامی است که به ارتباط با خوانندگان، سازماندهی متن و تفسیر آن کمک می‌کند. یکی از مهم‌ترین انواع فراگفتمان، فراگفتمان تبادل است که برای ساماندهی اطلاعات مورد استفاده قرار می‌گیرد. مجلات کودکان عربی، به‌ویژه مجله‌ی «الحسینی الصغیر»، نقش مهمی در این زمینه داشته که به گروه سنی کودک و نوجوان اختصاص دارند. مجله‌ی «الحسینی الصغیر» به عنوان یکی از مجلات تخصصی حوزه‌ی کودک و نوجوان، با تمرکز بر تأمین نیازهای روحی و تقویت رشد فکری این گروه سنی منتشر می‌شود. از آنجا که کیفیت ارتباط گفتمانی میان نویسندگان و مخاطبان خردسال در چنین رسانه‌هایی از اهمیت راهبردی برخوردار است، این پژوهش با اتخاذ روش توصیفی-تحلیلی و با هدف واکاوی کاربرد فراگفتمان تبدالی، به بررسی نظام‌مند نشانگرهای نقش‌نماهای درون‌متنی، گواه‌نماها و ابهام‌زدها در ۴۰ شماره از این مجله پرداخته است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در شماره‌های بررسی‌شده‌ی مجله، تمامی انواع نشانگرهای فراگفتمانی مورد مطالعه (نقش‌نماهای درون‌متنی، گواه‌نماها و ابهام‌زدها) به کار رفته‌است. با توجه به بسامد قابل توجه ابهام‌زدها و انسجام حاکم بر کاربرد آنها، به نظر می‌رسد این رویکرد نه تنها بازتابی از سبک فردی نویسندگان، بلکه احتمالاً تحت تأثیر سیاست‌های زبانی و نویسندگان مجله در جهت تسهیل درک مخاطبان خردسال نیز می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: نشانگرهای فراگفتمانی، فراگفتمان تبدالی، انگاره‌ی هایلند، نقش‌نماهای درون‌متنی، مجله‌ی الحسینی الصغیر.

مقدمه

تحلیل گفتمان به عنوان رویکردی نظام‌مند، با واکاوی ساختارهای زبانی، الگوهای معناسازی و روابط بینامتنی، به بررسی ابعاد شناختی (مفاهیم محوری)، کارکردی (اهداف ارتباطی) و تأثیرگذاری (کاربست‌های اجتماعی) گفتمان می‌پردازد. این روش با به‌کارگیری چارچوب‌های نظری متنوع، امکان خوانش چندسطحی از پدیده‌های ارتباطی را فراهم می‌سازد و از طریق تبیین سازوکارهای تولید معنا، شناسایی انگاره‌های مسلط و حاشیه‌رانی‌شده، تحلیل انتقادی روابط قدرت نهفته در ساختارهای گفتمانی و ارزیابی اثربخشی راهبردهای ارتباطی، به درکی عمیق‌تر از پیچیدگی‌های تعاملات زبانی و کارکردهای اجتماعی گفتمان دست می‌یابد.

یکی از مباحث فراگیر در حوزه‌ی تجزیه و تحلیل گفتمان، که می‌توان آن را در راستا و ادامه‌ی قسمت فرازبانی گفتمان تلقی نمود، مقوله‌ی فراگفتمان است. فراگفتمان به معنای ارتباطات و تبادل اطلاعات و نظرات بین افراد در یک محیط گفتمانی یا فضای کلامی است. این ارتباطات می‌توانند شامل انواع مختلفی از گفتگوها، بحث‌ها، گفتارها و دیالوگ‌ها باشند. کاربرد اصلی فراگفتمان در فهم و تبادل مفاهیم و ایده‌های مطرح‌شده در گفتمان و روابط بین آن‌هاست که افراد با ایجاد و پایبندی به فراگفتمان مناسب، می‌توانند ارتباطات خود را بهبود بخشیده و اطلاعات خود را به شکل روان‌تر و دقیق‌تری ارائه دهند. همچنین، این فرایند ارتباطی می‌تواند به تبادل اندیشه، ایده‌ها و تجربیات بین افراد کمک‌کند و به توسعه دانش و فهم مشترک میان افراد منجر شود (ر.ک: صبیحی، ۲۰۰۲: ۷۲). در مطالعات مربوط به فراگفتمان، پژوهشگران مختلفی همچون هایلند (۲۰۰۵)، ونده‌پلگ (۲۰۰۸) و کراس (۲۰۱۰) انگاره‌ها (مدل‌ها)ی متفاوتی را ارائه کرده‌اند که از میان آن‌ها، انگاره‌ی هایلند با دو بُعد تبدیلی و تعاملی به عنوان چارچوبی جامع شناخته می‌شود.

انگاره‌ی هایلند هرچند در ابتدا برای تحلیل متون انگلیسی توسعه‌یافته، اما یک چارچوب زبان‌شناختی عام است که به دلیل تمرکز بر کارکردهای فرازبانی، در زبان‌های غیرانگلیسی از جمله عربی نیز به طور گسترده‌ای به‌کاررفته‌است. ساختارهای نحوی و بلاغی زبان عربی، مانند استفاده از ادوات استنادی و ابهام‌زداها، با نشانگرهای تبدیلی و تعاملی هایلند کاملاً سازگار است. در زمینه‌ی ادبیات کودک عربی، این نشانگرها با ساده‌سازی مفاهیم و هدایت مخاطب جوان به درک بهتر متن، نقش کلیدی در اهداف تربیتی ایفا می‌کند. در این پژوهش، مدل هایلند با افزودن تحلیل‌های تکمیلی، مانند بررسی تأثیر ابهام‌زداها بر رشد شناختی کودکان براساس نظریه‌های روانشناسی، غنی شده‌است تا با نیازهای خاص مخاطبان کودک محور مجله‌ی الحسینی الصغیر هماهنگ شود. این انطباق، امکان تحلیل دقیق‌تر متون عربی را فراهم می‌کند.

مجلات، یکی از انواع رسانه‌های جمعی هستند که به عنوان رکن‌های اصلی زندگی اجتماعی، با ارائه‌ی محتوای آموزشی، سرگرمی‌های سازنده و الگوهای رفتاری مناسب، نیازهای شناختی، عاطفی و اجتماعی افراد را برطرف کرده و به هدایت تفکر و رفتار جامعه کمک می‌کنند. با برخورداری از ویژگی‌های به‌روز و استمرار

در انتشار، این مجلات به ویژه برای کودکان منبعی ارزشمند برای یادگیری علوم، فنون و اطلاعات مختلف به شمار می‌روند. انتخاب مجله‌ی «الحسینی الصغیر»، از آن روست که می‌توان این مجله را از نظر فراگفتمانی مورد تحلیل قرار داد؛ زیرا یکی از مسائلی که امروزه باید به آن توجه ویژه‌ای داشت، برطرف نمودن نیازهای روحی کودکان و نوجوانان است؛ به‌طوری که رشد فکری، شخصیتی و اجتماعی آن‌ها در گرو رفع این نیازها می‌باشد. از آنجایی که ارتباط میان نویسندگان و خوانندگان در مجلات کودک و نوجوان، در راستای اهداف تربیتی و آموزشی، به عنوان اصلی‌ترین هدف تلقی می‌شود، بررسی مقوله‌ی فراگفتمان مجلات تخصصی کودک و نوجوان دارای اهمیت بسزایی است. با توجه به این دو نکته که در زمینه‌ی بررسی بُعد تبادل‌ی فراگفتمان در مجله‌ی الحسینی الصغیر و جامعیت و اعتبار علمی مدل هایلند در تحلیل فراگفتمان که در مطالعات متعددی مورد تأیید قرار گرفته، تاکنون پژوهش مستقلی صورت نگرفته است، این مهم ضرورت انجام چنین تحقیقی را اقتضا می‌کند. هدف اصلی جستار حاضر، بررسی نقش‌نماهای درون‌متنی، گواه‌نماها و ابهام‌زدها از بعد فراگفتمان تبادل‌ی انگاره‌ی هایلند و میزان موفقیت مجله‌ی الحسینی الصغیر در ایجاد ارتباط میان مخاطبان و نویسندگان مجله است. از این‌رو نویسندگان تلاش می‌کنند تا به سؤالات زیر پاسخ دهند:

- بسامد و الگوی توزیع نشانگرهای فراگفتمان تبادل‌ی هایلند در مجله‌ی «الحسینی الصغیر» چگونه است؟
- از منظر اهداف ارتباطی و نیازهای مخاطب کودک، علت پربسامدی برخی از نشانگرهای فراگفتمانی تبادل‌ی هایلند در این مجله چیست؟
- الگوی غالب کاربرد فراگفتمان در این مجله، نشان‌دهنده‌ی وجود چه سبک تربیتی-زبانی خاص در تولید محتوای کودک عربی است؟

پیشینه پژوهش

از جمله پژوهش‌هایی که در زمینه‌ی فراگفتمان‌ها در متون مختلف انجام گرفته، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: موافق فواز الرويلي در مقاله‌ی «تحلیل ما وراء الخطاب في كتب الجغرافيا للتعليم الأساسي في المملكة العربية السعودية» (العلوم التربوية، ش ۳: ۱۹۹۱) به این نتیجه رسیده است که نویسندگان کتاب‌های جغرافیا برای دوره‌های آموزش مقدماتی اهمیت زیادی به استفاده از فراگفتمان در نگارش متون این کتاب‌ها نداده‌اند؛ اگرچه این متون مملو از اطلاعات هستند، اما فاقد دستور العمل‌هایی می‌باشند که به خواننده در جهت درک منظور آنها کمک کند.

زهره خضری در پایان‌نامه‌ی «تحلیل فراگفتمان بین فرهنگی و بلاگ‌های نوشته شده توسط فارسی‌زبانان و انگلیسی‌زبانان به عنوان ابزار ارتباطی به وسیله رایانه در آموزش زبان انگلیسی» (۱۳۸۸) به مقایسه و بلاگ نوشته‌های دو گروه فارسی‌زبانان و انگلیسی‌زبانان پرداخته و به این نتیجه رسیده است که میان و بلاگ‌های نوشته شده توسط دو گروه فارسی‌زبانان و انگلیسی‌زبانان در اکثر زیرگروه‌های فراگفتمان متنی بجز ترتیب دهنده‌ها

شباهت وجود دارد؛ اما در فراگفتمان بینافردی تفاوت‌های بسیاری میان نشانگرهای اسنادها، نگرش‌ها، پوشش‌ها و تفسیرها وجود دارد.

رضا عبدی و شهرزاد محمدی در مقاله‌ی «تأثیر وجود شاخص‌های فراگفتمانی بر درک مطلب خواندن انگلیسی دانش‌آموزان دبیرستانی» (روان‌شناسی مدرسه و آموزشگاه، ش ۲: ۱۳۹۲) به این نتیجه رسیده‌اند که عملکرد دانش‌آموزان در متن دارای فراگفتمان بهتر بوده است و نیز در مقایسه‌ی دو گروه با آگاهی بالا و پایین از فراگفتمان، گروه دارای آگاهی بالا به طور معنی‌داری عملکرد بهتری در آزمون درک مطلب داشتند.

گیتی تاکی و همکاران در مقاله‌ی «واکاوی پیکره بنیاد فراگفتمان تبدیلی در مقالات علمی پژوهشی فارسی انگاره‌هایلند» (پژوهش‌های زبانی، ش ۲: ۱۳۹۸) به این نتیجه رسیده‌اند که از میان انواع نشانگرهای فراگفتمان تبدیلی، تنها نشانگرهای قالبی به طور یکسان میان سه حوزه‌ی علمی گوناگون توزیع شده و تفاوت معنی‌دار در بسامد نشانگرهای گزاره، درون‌متنی، گواه‌نما و تأویل‌نما میان حوزه‌های علمی مورد بررسی وجود دارد.

علی اصغر سلطانی و همکاران در مقاله‌ی «تحلیل خطبه شقشقیه با تکیه بر بافت‌شناسی اجتماعی-سیاسی، نظریه فراگفتمان و مبانی بلاغت» (زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان، ش ۱: ۱۳۹۸) به این نتایج رسیده‌اند که این خطبه دارای جلوه‌های معرفتی است. درگفتمان آن استعاره بسیار به کار رفته و به نظر می‌رسد گوینده با مخاطب غافل مواجه است، همچنین راهبردهای تبدیلی پرکاربردتر از راهبردهای تعاملی بوده است.

فراگفتمان: از مفهوم تا کاربرد

فراگفتمان به عنوان یک سازه‌ی کلیدی در مطالعات گفتمان و تحلیل متن، نقش تعیین‌کننده‌ای در درک ساز و کارهای تعامل متنی ایفا می‌کند. در یک تعریف پایه‌ای، هایلند فراگفتمان را امکان‌های فرازبانی برای برقراری تعامل در گفتمان می‌داند (Hyland, 2005: 37). این تعریف بر ماهیت تعاملی زبان تأکید دارد و نشان می‌دهد که نویسنده یا گوینده، افزون بر انتقال محتوای گزاره‌ای (سطح اول)، از طریق ابزارهایی به مدیریت ارتباط با مخاطب، سازماندهی متن و هدایت تفسیر او می‌پردازد (سطح دوم) (Vande Kopple, 1985: 84 & Crismor, 1989: 86). به بیان دیگر، فراگفتمان پلی است بین متن و بافت اجتماعی آن، که حضور نویسنده، در نظرگرفتن دانش و انتظارات خواننده و سازمان منطقی استدلال را ممکن می‌سازد. این ویژگی، فراگفتمان را از یک پدیده‌ی صرفاً زبانی به یک اقدام بلاغی و تعهد اجتماعی تبدیل می‌کند (Hyland, 2005: 144).

پس از طرح اولیه‌ی مفهوم توسط هریس (۱۹۵۹)، مدل‌های مختلفی برای طبقه‌بندی نشانگرهای فراگفتمانی ارائه شد که اغلب ریشه در زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌مند هیلیدی (۱۹۹۴) داشتند. هیلیدی سه نقش اندیشگانی، بینافردی، و متنی را برای زبان قائل است. مدل‌های اولیه‌ی فراگفتمان مانند کرایزمور (۱۹۸۹) عمدتاً بر تمایز میان گفتمان گزاره‌ای و گفتمان غیرگزاره‌ای یا فراگفتمان تمرکز داشتند. با این حال، هایلند و تس با نقد مدل دوگانه‌ی متنی/بینافردی خود، استدلال کردند که فراگفتمان ذاتاً و ماهیتاً بینافردی است؛ زیرا هدف

غایی آن مدیریت رابطه‌ی با مخاطب و شکل‌دهی به درک اوست (Hyland & TES, 2004: 157). بر این اساس، آنان مدل اصلاح‌شده‌ی خود را با دو بُعد اصلی تعاملی و تبادلی ارائه دادند که در پژوهش حاضر، بُعد تبادلی آن مبنای تحلیل قرار گرفته است.

بُعد تبادلی مدل هایلند معطوف به سازماندهی محتوای گزاره‌ای و راهنمایی خواننده برای درک بهتر ساختار و روابط درون‌متنی است. این بُعد که با فرانش متنی هلیدی همخوانی دارد، در برگیرنده‌ی نشانگرهای زبانی است که نویسنده با استفاده از آن‌ها متن را قابل پیش‌بینی و پیمایش می‌کند و انتظارات خواننده از نظم منطقی متن را برآورده می‌سازد (Hyland, 2005: 49). این بُعد شامل پنج دسته یا راهبرد اصلی است که در پژوهش حاضر سه مورد از پرکاربردترین آن‌ها مورد بررسی قرار گرفته است:

الف) نقش‌نماهای درون‌متنی: این نشانگرها با ارجاع به بخش‌های دیگر همان متن (مانند تصاویر، جداول، جملات قبلی یا بعدی) به ایجاد انسجام و پیوند درونی کمک می‌کنند. این ارجاع می‌تواند به قبل (پس مرجع) یا به بعد (پیش مرجع) باشد. مثال: «همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود...» یا «در بخش بعد به این موضوع خواهیم پرداخت».

ب) گواه‌نماها: این نشانگرها با استناد به منابع خارج از متن (مانند نقل قول از متون دیگر، پژوهش‌ها، یا افراد معتبر) به محتوای گزاره‌ای اعتبار می‌بخشند و موضع نویسنده را پشتیبانی می‌کنند. آن‌ها با عباراتی مانند «به گفته‌ی...»، «طبق پژوهش...»، یا ذکر صریح منبع (مثلاً یک آیه‌ی قرآنی) ظاهر می‌شوند.

ج) ابهام‌زدها: این نشانگرها احتمال بدفهمی یا کمبود اطلاعات خواننده را پیش‌بینی کرده و با ارائه‌ی توضیح، بازنویسی، تعریف یا مثال، در جهت شفاف‌سازی و تسهیل درک مطلب عمل می‌کنند. عباراتی مانند «به عبارت دیگر...»، «یعنی...»، «برای مثال...»، یا استفاده از پرانتز برای توضیح، از جمله‌ی ابهام‌زدها هستند.

مدل هایلند (۲۰۰۵) به دلیل نظام‌مند بودن، ارائه‌ی طبقه‌بندی دقیق و تمرکز بر کارکردهای تعاملی، به یکی از پرکاربردترین چارچوب‌ها در تحلیل فراگفتمان در زبان‌های مختلف تبدیل شده است. با این حال، کاربرد آن در تحلیل متون عربی مستلزم توجه به دو نکته است:

ساختارهای نحوی و بلاغی زبان عربی، به ویژه در حوزه‌ی ابزارهای ربط، ارجاع و توضیح، با مقولات مدل هایلند سازگاری قابل توجهی دارد. برای مثال، کاربرد حروف ربط پیچیده، ادوات اشاره، و اسلوب‌های تفسیری مانند «أی» و «یعنی»، داده‌های غنی برای تحلیل در چارچوب این مدل را فراهم می‌آورد. همچنین هنگام تحلیل، باید به ویژگی‌های خاص زبان عربی از قبیل نظام صرف و نحوی قوی، کاربرد وسیع جمله‌های اسمی و نیز بافت فرهنگی-اجتماعی تولید متن (مانند تأثیرپذیری از سنت‌های بلاغی و دینی) توجه داشت. این ویژگی‌ها ممکن است بسامد یا شیوه‌ی بروز برخی نشانگرها را تحت تأثیر قرار دهد. بنابراین، تحلیل نباید به تطبیق صرف اکتفا کند، بلکه باید نقش این عوامل را در شکل‌دهی به گفتمان مورد توجه قرار دهد.

فراگفتمان تبادلی در مجله‌ی «الحسینی الصغير»

این بعد برای ساماندهی اطلاعات گزاره‌ای به کار می‌رود تا خواننده با خواندن متن منسجم متقاعد گردد و پیام اصلی متن را دریافت نماید. این عوامل جهت راهنمایی خواننده در طول متن به کار می‌رود (شیخ سنگ تجن، ۱۳۹۹: ۳۱). فراگفتمان تبادلی شامل پنج زیر مجموعه‌ی گزاره‌ها، چارچوب سازه‌ها، نقش‌نماهای درون‌متنی، گواه‌نماها و ابهام‌زدها می‌باشد که در این پژوهش به نشانگرهای نقش‌نماهای درون‌متنی، گواه‌نماها و ابهام‌زدها پرداخته می‌شود:

مدل فراگفتمان تبادلی انگاره هایلند (Hyland, 2005: 49)		
نشانه	کاربرد	مثال
تبادلی	راهنمایی خواننده در خواندن متن	
گزاره‌ها	جملات را به هم ربط می‌دهند.	بنابراین، به علاوه و ...
چارچوب‌سازها	به مراحل و افعال گفتمانی اشاره دارند.	در نتیجه، در نهایت و ...
ارجاع‌های درون‌متنی	به اطلاعات ارائه شده در قسمت‌های دیگر متن اشاره دارند.	با توجه به جدول ۳، در بخش ۲ و ...
گواه‌نماها	به اطلاعات ارائه شده در متون دیگر اشاره دارند.	طبق نظر، به گفته و ...
تأویل رمزها	توضیح بیشتری ارائه می‌دهند.	به عبارت دیگر، یعنی و ..

نقش‌نماهای درون‌متنی

نقش‌نماهای درون‌متنی خواننده را به بخش‌های دیگر متن ارجاع می‌دهند و قابلیت فهم مطالب اضافه شده به متن را برای خواننده بیشتر می‌کنند. این عناصر با ایجاد پیوند میان عبارات و جملات یک متن سبب می‌شوند تا موضوعات و مباحث برای خواننده شفاف‌تر و قابل فهم شوند (یزدانی، ۱۳۹۲: ۵۲). ارجاع اولین مؤلفه برای انسجام متن است. هرگاه تفسیر و فهمیدن معنی یک کلمه احتیاج به رجوع به عنصرهای دیگری داشته باشد، ارجاع وجود دارد. ارجاع با ایجاد پیوند بین عنصرها سبب به وجود آمدن انسجام می‌گردد (همان: ۵۳۴). ارجاع به دو صورت آورده می‌شود:

۱- ارجاع برون‌متنی: مرجع در بیرون از متن، یعنی در بافت موقعیتی قرار دارد؛ به طور مثال اگر گفته شود «آن را به من بده»، قصد فرد از این جمله اشاره به وسیله‌ای است که در دست مخاطب قرار دارد. ارجاع برون-متنی به این دلیل که مرجع آن خارج از متن واقع شده، از عناصر انسجام‌بخش متن به حساب نمی‌آید. به ارجاع برون‌متنی ارجاع موقعیتی نیز می‌گویند (امیری و علی‌نژاد، ۱۳۹۴: ۱۲).

۲- ارجاع درون‌متنی: مرجع در درون متن واقع شده است. این گونه ارجاع در پیوندهای، ارتباط و انسجام میان سازه‌های متن نقش بسزایی دارد و سبب پیوند میان سازه‌های داخلی متن می‌شود. این نوع ارجاع در

پیونددهی و انسجام‌بخشی بین عبارت‌ها و سازه‌های کوچک متن مفید واقع می‌شود. چون این‌گونه از ارجاع که همان ارجاع درون‌متنی است، به سازه‌های داخل متن ارجاع داده می‌شوند، به طور واضح و آشکار نقش آنها در انسجام‌بخشی نمایان است و خواننده با نظاره‌کردن متن، پی به نقش آنها در انسجام‌بخشی متن می‌برد؛ چون وجود عناصر درون‌متنی از ضرورت بیشتری برخوردار هستند، بهم‌ریختگی و پراکندگی متن را بر طرف می‌سازند و پیوند و انسجام متن را به وجود می‌آورند. این‌گونه ارجاع‌ها سازه‌های متن را که با فاصله‌های دور و نزدیک از هم قرار دارند، به یکدیگر متصل و باعث انسجام آنها می‌گردند (عباسی، ۱۳۹۶: ۱۳). همانگونه که گفته شد، در ارجاع درون‌متنی مرجع در خود متن قرار دارد و با توجه به اینکه مرجع در قبل یا بعد ادوات ارجاعی واقع شود به دو دسته ارجاع درون‌متنی، پیش‌مرجعی (ارجاع ماقبل) و ارجاع درون‌متنی، پس‌مرجعی (ارجاع مابعد) تقسیم می‌شود.

نقش نمای درون متنی قبل

هرگاه ادوات ارجاعی به عنصرهایی که قبل از آنها قرار دارند، ارجاع داده شوند، ارجاع به ماقبل گفته می‌شود (عفیفی، ۲۰۰۱: ۱۱۶). در این‌گونه ارجاع ذهن مخاطب به مرجعی در ماقبل هدایت می‌شود و ممکن است این مرجع از ادوات ارجاعی دور باشد یا نزدیک (زناده، ۱۹۹۳: ۱۲۳). ارجاع به ماقبل پر استفاده‌ترین نوع ارجاع درون‌متنی می‌باشد (صبیحی، ۲۰۰۲: ۹۰). حال به ذکر نمونه‌هایی از ارجاع درونی قبلی پرداخته می‌شود:

«كَانَ حَدِيثُنَا فِي اللَّقَاءِ الْمَاضِي عَنْ رِعَايَةِ الْيَتِيمِ وَ الْاهْتِمَامِ بِهِ وَ تَرْبِيَتِهِ بِشَكْلِ عَامٍ» (الحسینی الصغیر، ۲۰۱۸:

۸/۱۰۹).

کاربرد واژه‌ی «اللقاء الماضي» در اینجا صرفاً یک ارجاع زمانی نیست، بلکه اجرای یک قرارداد گفتمانی میان نویسنده و خواننده است. نویسنده با این عبارت به خواننده یادآوری می‌کند که بحث جاری بخشی از یک گفتگوی مداوم و سلسله‌وار است. این کار چندین کارکرد دارد: اولاً، بار شناختی خواننده‌ی کودک را کاهش می‌دهد؛ زیرا او را از تکرار مقدمات بی‌نیاز می‌کند. ثانیاً، احساس تداوم و پیش‌روی منطقی را در ذهن مخاطب ایجاد کرده و او را برای دریافت بخش جدیدی از همان موضوع گسترده‌تر آماده می‌سازد. این استراتژی، یادگیری تدریجی و مبتنی بر دانش انباشته شده را تسهیل می‌کند.

«بَعْدَ مَا تَطَرَّقْنَا فِي الْأَعْدَادِ السَّابِقَةِ إِلَى طَرِيقَةِ تَعْلِيمِ الْإِعْرَابِ وَ تَكَلَّمْنَا عَنْ حَالَاتِ الْإِعْرَابِ الرَّفْعِ وَ النَّصْبِ

وَ الْجَرِّ» (الحسینی الصغیر، ۲۰۱۹: ۲۴/۲۰).

این مثال، نمونه‌ای بارز از کاربرد ارجاع درون‌متنی قبل به عنوان یک ابزار سازمان‌دهنده‌ی آموزشی است. نویسنده با به‌کارگیری «الأعداد السابقة»، عمداً و به شکلی ساختاریافته، دانش پراکنده‌ای که در شماره‌های قبلی ارائه شده را در یک چارچوب منسجم قرار می‌دهد. این عمل، دو هدف عمده را دنبال می‌کند: نخست خواننده را وادار می‌کند تا دانش قبلی خود درباره‌ی اعراب را بازبینی کند؛ سپس با مرور سه حالت «رفع، نصب، جر»،

زمینه‌ی ذهنی لازم برای معرفی حالت چهارم، یعنی «جزم»، فراهم می‌شود. این شیوه، از اصول روانشناسی یادگیری مبتنی بر پیوند مفاهیم جدید به شبکه‌های دانش موجود تبعیت می‌کند و درک مطلب جدید را عمیق‌تر می‌سازد.

«يُرْتَدِي الْأَشْخَاصُ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ فِي مَنَاطِقٍ تَوَاجِدُ النُّمُورَ أحيانًا أَقْنَعَةً عَلَى رُءُوسِهِمْ- يُعْتَقَدُ أَنَّ هَذَا يَكُونُ زَادًا لِهَجُومِ النَّمْرِ» (الحسيني الصغير، ۲۰۲۰: ۹/۱۴۱).

در اینجا، اسم اشاره «هذا» نقش یک ابزار گزارشی-خلاصه‌ساز را ایفا می‌کند. این ارجاع، صرفاً به کلمه-ی «أقنعة» اشاره نمی‌کند، بلکه به کل گزاره‌ی پیشین (عملکرد پوشاندن ماسک توسط کارکنان در مناطق زندگی ببرها) ارجاع می‌دهد و آن را به عنوان موضوع جمله‌ی بعد برمی‌گزیند. این ساز و کار زبانی، منجر به ایجاد انسجام استدلالی ایجاد می‌شود. نویسنده ابتدا یک مشاهده‌ی عینی (الف) را گزارش می‌دهد و سپس در جمله‌ی بعد، با ارجاع به آن، یک تحلیل یا تبیین (ب) ارائه می‌دهد. این ساختار «گزارش ← تحلیل»، درک رابطه‌ی علی یا تبیینی بین پدیده‌ها را برای کودک آسان‌تر می‌کند و تفکر تحلیلی او را تقویت می‌نماید.

«اهلاً بِكُمْ أَصْدِقَائِي الْأَعْزَاءُ تَطَرَّقْنَا مُسَبِّحًا إِلَى الْجُمْلَةِ الْمُثَبِّتَةِ وَ هِيَ الْجُمْلَةُ الْإِسْمِيَّةُ وَ الْفِعْلِيَّةُ الَّتِي لَمْ يَسْبِقْهَا أَذَاهُ نَفْيٍ» (الحسيني الصغير، ۲۰۱۹: ۲۶/۱۱۸).

کاربرد «مسبّقاً» در این متن، فراتر از یک ارجاع ساده عمل می‌کند و در خدمت یک راهبرد آموزشی مبتنی بر تضاد قرار گرفته است. نویسنده با یادآوری عمدی و ساختاریافته‌شده‌ی مفهوم «الجمله المثبتة»، یک پایه‌ی مقایسه‌ای در ذهن خواننده ایجاد می‌کند. هدف وی از این کار، صرفاً یادآوری گذشته نیست، بلکه آماده‌سازی زمینه برای معرفی مفهوم متقابل و متضاد آن، یعنی «الجمله المنفية» است. این روش که در نظریه‌های یادگیری تشخیص الگو مورد تأکید است، به کودک کمک می‌کند تا مرزهای مفهومی را به وضوح تشخیص دهد. تمایزگذاری از طریق تقابل، درک هر دو مفهوم (مثبت و منفی) را عمیق‌تر و ماندگارتر می‌سازد.

همانطور که در تصویر زیر مشاهده می‌شود، نویسنده برای بیان جواب مسئله‌ای که در شماره قبل مطرح کرده، با ذکر عبارت «العدد السابق»، سعی بر این دارد تا خواننده را بار دیگر به موضوع نزدیک نموده و او را به مشاهده‌ی مسأله‌ی قبل راهنمایی کند. این عنصر فراگفتمانی سبب می‌شود تا خواننده به موارد دیگر متن به راحتی دست یابد و جواب مسأله را به خوبی درک نماید.

(الحسيني الصغير، ۲۰۲۰: ۵۰/۱۳۲)

در بحث ارجاع به ماقبل، نویسندگان مجله‌ی الحسینی الصغیر بیشتر با تصاویر و واژه‌ی «السابق»، خوانندگان را به مسائل یا تحلیل‌های قبل ارجاع می‌دهند تا او را به درک بهتر و تفسیر مناسب از موضوع هدایت‌کنند.

ادات و بسامد ارجاع درون متنی قبل در مجله الحسینی الصغیر		
ردیف	ادات	بسامد
۱	السابق/ مسبقا	۲۱۰
۲	اسم اشاره (هذه، هذا)	۶۲
۳	الماضی	۱
جمع کل	۲۷۳	

نقش‌نمای درون متنی بعد

ارجاع به مابعد نوع دیگر ارجاع درون متنی است. «در این نوع ارجاع ادات ارجاعی به مرجعی که بعد از ادات قرار دارند، ارجاع داده می‌شوند» (عفی‌فی، ۲۰۰۱: ۱۱۷). ارجاع به مابعد نسبت به ارجاع به ماقبل کاربرد کمتری دارد. نمونه‌هایی از آن به شرح زیر است:

«هَيَّا بِنَا جَمِيعًا لِنَتَّصَوَّرَ وَنُفَكِّرَ فِي الْمَوْقِفِ التَّالِي: تَصَوَّرْ أَنْكَ قَلَمٌ، مَاذَا تُحِبُّ أَنْ تُكْتُبَ؟» (الحسینی الصغیر، ۲۰۲۰: ۳۶/۱۳۵).

واژه‌ی «التالی» همچون یک نشانه‌گر راهبردی عمل می‌کند که ذهن خواننده را از همان ابتدا برای مواجهه با سناریویی مشخص آماده می‌سازد. این پیش‌آگاهی، کنجکاوی کودک را برمی‌انگیزد و تمرکز او را بر بخشی از متن که هنوز نیامده، معطوف می‌کند. این فرآیند، درک مطلب را از حالت انفعالی خارج کرده و خواننده را به مشارکت فعال در پرورش خیال و پاسخ به پرسش مطرح شده دعوت می‌نماید.

کاربرد ضمایر نیز در ایجاد ارجاع به مابعد، نقشی کلیدی در انسجام و روانی کلام دارد. در جمله‌ی «إِنَّهَا رِيمٌ، مَاذَا تَفْعَلُ هُنَا؟» (همان: ۱۰/۱۴۲)، ضمیر «ها» پیش از آوردن نام شخصیت، حضور او را اعلام می‌کند. این ساختار، نوعی تعلیق کوتاه و مؤثر ایجاد کرده و توجه خواننده را به شناسایی مرجع ضمیر جلب می‌نماید که بلافاصله با آوردن نام «ریم» پاسخ داده می‌شود. این روش، علاوه بر ایجاد پیوند فوری بین اجزای جمله، الگویی زبانی ساده و تکرارپذیر را به کودک آموزش می‌دهد که در درک متون دیگر به او کمک خواهد کرد.

ساختار جمله‌ی «تَوَابُكُمْ كَبِيرٌ أَيُّهَا الْمُعَلِّمُونَ» (الحسینی الصغیر، ۲۰۲۰: ۳۵/۱۳۹) نیز از منظر تربیتی حائز اهمیت است. در اینجا، ضمیر «کم» پیش از خطاب مستقیم «أَيُّهَا الْمُعَلِّمُونَ» می‌آید. این ترتیب، ابتدا ویژگی ثواب بزرگ را برجسته می‌سازد و سپس آن را به گروه مشخصی نسبت می‌دهد. تکنیک استفاده شده نه تنها انسجام نحوی جمله را حفظ می‌کند، بلکه از نظر آموزشی، بر ارزش و احترام معلمان تأکید کرده و الگویی از بیان احترام‌آمیز و مخاطب‌محور را ارائه می‌دهد.

در دیالوگ «أَنْظِرِي يَا أُمِّي إِنَّهُ عَصْفُورٌ آخِرٌ. رَبَّمَا هِيَ أُمُّهُ» (الحسيني الصغير، ۲۰۲۰: ۱۴۱/۲۰)، شبکه‌ای از ارجاعات پس‌رو، وظیفه‌ی ایجاد وضوح و انسجام را بر عهده دارند. ضمیر «ی» در «أَنْظِرِي» شنونده را مشخص می‌کند. ضمیر «ه» در «إِنَّهُ» به «عصفور» در همان جمله ارجاع می‌دهد و نگاه خواننده را بر موضوع اصلی نگه می‌دارد. سرانجام، ضمیر «هی» در جمله بعد، به «أم» باز می‌گردد و ارتباط بین دو گزاره را تقویت می‌کند. این چیدمان هوشمندانه، با حذف ارجاعات مبهم و تکیه بر ضمائر صریح، درک روایت را برای کودک بسیار ساده و خطی می‌نماید.

ارجاع به مابعد در متون علمی نیز کارکردی آموزشی دارد؛ چنان‌که در شرح پدیده‌ی خسوف مشاهده می‌شود:

«تَحْدُثُ ظَاهِرَةُ الْخُسُوفِ عَلَى الْمَرَاحِلِ التَّالِيَةِ: يَبْدَأُ الْقَمَرُ بِدُخُولِ مَنْطِقَةِ شَبِّهِ ظِلِّ الْأَرْضِ فَيَبْدَأُ ضَوْؤُهُ بِالْخُفُوفِ دُونَ أَنْ يَخْسِفَ. يَبْدَأُ الْقَمَرُ بِدُخُولِ مَنْطِقَةِ ظِلِّ الْأَرْضِ فَيَبْدَأُ الْخُسُوفُ الْجُزْئِيَّ. يَخْسِفُ كَامِلٌ قَرَصِ الْقَمَرِ عِنْدَ اكْتِمَالِ دُخُولِهِ إِلَى مَنْطِقَةِ ظِلِّ الْأَرْضِ، وَ يَبْدَأُ الْقَمَرُ بِالْخُرُوجِ مِنْ مَنْطِقَةِ ظِلِّ الْأَرْضِ فَيَنْتَهِي الْخُسُوفُ الْكُلِّيُّ» (الحسيني الصغير، ۲۰۱۸: ۷/۱۰۹).

ذکر عبارت «المراحل التالية» به صورت یک نقشه‌ی کلان عمل می‌کند و به خواننده اطلاع می‌دهد که متن قرار است فرآیندی ترتیبی را به صورت مرحله به مرحله توضیح دهد. این پیش‌آگاهی، ذهن کودک را برای دریافت اطلاعات پیچیده، ساختار می‌بخشد و به او کمک می‌کند تا هر بخش جدید را در چارچوب کلی یک توالی منطقی قرار دهد و درک جامع‌تری از کل پدیده به دست آورد.

در نمونه‌های تصویری مجله نیز این ساز و کار به چشم می‌خورد. استفاده از اسم اشاره «هذه» برای ارجاع به فهرستی که در ادامه می‌آید، یا کاربرد «في اليوم التالي» برای پیش‌بینی رخدادها، داستان در بخش بعدی، همگی گواه برنامه‌ریزی آگاهانه برای هدایت دید و ذهن خواننده هستند. این ارجاعات، پل‌هایی هستند که بخش‌های مجزای متن و تصویر را به هم متصل می‌کنند و یک تجربه‌ی خوانش یکپارچه و هدفمندی را برای مخاطب خردسال خلق می‌نمایند. در تصویر زیر مشاهده می‌شود که نویسنده با استفاده از اسم اشاره «هذه»، به کلماتی اشاره می‌کند که در مربع (۱) ذکر شده‌اند. در واقع «هذه» خواننده را به عناصری که بعد از متن وجود دارند، ارجاع می‌دهد و با ایجاد پیوند و ارتباط میان متن و تصویر، سبب درک بهتر خواننده از مبحث مطرح‌شده می‌گردد.

بررسی نقش نماهای درون متنی، گواه‌نماها و ابهام‌زدها در مجله‌ی الحسینی الصغير بر اساس انگاره‌ی هایلند... ۲۵۰

(الحسینی الصغير، ۲۰۱۸: ۳۵/۱۱۱)

در تصویر زیر، ذکر عبارت «في اليوم التالي»، بیانگر رویدادهایی است که در روز بعد رخ می‌دهد. «التالي» واژه‌ای است که به مابعد ارجاع می‌دهد و اتفاقات مربوط به آن زمان را نشان می‌دهد. این واژه میان گزاره‌های قبل و بعد پیوند و ارتباط برقرار می‌کند و خواننده را در متن یاری می‌کند تا به سهولت به قسمت‌های دیگر متن دست‌یابد.

(الحسینی الصغير، ۲۰۲۰: ۲۲/۱۳۱)

ادوات و بسامد ارجاع درون متنی بعد در مجله الحسینی الصغير		
ردیف	ادوات	بسامد
۱	التالي	۹۷
۲	القادم	۵۲
۳	اسم اشاره	۱۹
۴	بعد	۱۸
۵	غدا	۱۳
۶	الآتية	۸
۷	ضمایر	۳
۸	مایلی	۱
جمع کل	۲۱۱	

گواه‌نماها

این عناصر ارائه‌دهنده‌ی ایده‌ای از یک منبع دیگر هستند که تفسیر خواننده را هدایت می‌کنند و نویسنده از آنها برای تأیید عقاید خود استفاده می‌کند (ناکی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۲۹). در واقع آن‌ها همانند گواهی برای ادعاهای نویسنده هستند. گواه‌نماها مرجع و منبع داده‌های متنی را که خارج از متن حاضر وجود دارند را در دسترس قرار می‌دهد تا منجر به تفسیر درست خواننده شود. این عناصر فراگفتمانی به وسیله‌ی نقل قول‌ها، شنیده‌ها و ارجاع به منابع قابل اطمینان پدیدار می‌شود (همان). نویسنده با به‌کارگیری گواه‌نماها تلاش می‌کند تا با نقل قول از منابع آگاه و مؤثق و ارجاع به آن منابع، اطلاعات و داده‌ها را به معتبرترین صورت به خواننده انتقال دهد. یکی از شیوه‌های به‌کارگیری گواه‌نماها، استفاده از نقل قول است. در این موارد به جای اینکه منبع و گوینده (گواه‌نما) در خارج از متن یا پراکنش آورده شود، در خود جمله پیش یا پس از گزاره‌ی مطرح شده، ذکر می‌شوند. در موارد بسیاری این نوع گواه‌نماها قابل مشاهده است و علاوه بر بیان اهمیت نقش فاعلی در نقل قول، به عنوان استنادی برای ادعاها و نظرات نویسنده به کار گرفته می‌شود.

نقل قول مستقیم از منابع دینی، بارزترین شیوه‌ی کاربرد گواه‌نما در این مجله است. در نمونه‌ای مانند «قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ): الصَّبْرُ مِنَ الْإِيمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ، وَ لَا جَسَدَ لِمَنْ لَا رَأْسَ لَهُ، وَ لَا إِيْمَانَ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ» (الحسینی الصغیر، ۲۰۱۸: ۱۰۶/۲۷)، تنها انتقال یک سخن حکیمانه مد نظر نیست. در واقع نویسنده با انتخاب این حدیث و آوردن آن در قالب مستقیم، دو هدف کلیدی را دنبال می‌کند: نخست، مفهوم انتزاعی صبر را از سطح یک توصیه‌ی اخلاقی شخصی فراتر برده و با اتکا به مرجعیت دینی، آن را به یک اصل اعتقادی مبدل می‌کند. این کار، ارزش آموزشی محتوا را به شدت افزایش می‌دهد. دوم، الگویی زبانی و بیانی از چگونگی استدلال و استناد به منابع معتبر را به کودک نشان می‌دهد و او را با سازوکار ایجاد مشروعیت برای یک گزاره‌ی اخلاقی آشنا می‌سازد.

همین سازوکار در استناد به آیات قرآنی مانند «قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ الْمَجِيدِ: وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا. سُورَةُ الْأَسْرَاءِ: ۲۳» (الحسینی الصغیر، ۲۰۱۸: ۱۱۱/۱۰) نیز دیده می‌شود. در اینجا، ارجاع نه فقط برای تأیید یک حکم، که برای تعمیق و جاناندازی یک هنجار اجتماعی اساسی (احسان به والدین) استفاده شده است. ذکر منبع به عنوان کتاب مجید، بر شکوه و قداست محتوا افزوده و آن را از یک دستور ساده به یک تکلیف الهی ارتقا می‌دهد. این روش، انتقال ارزش‌ها را از مجرای اقناع عقلانی صرف عبور داده و آن را با بُعد معنوی و اعتقادی پیوند می‌زند.

در حوزه‌ی اطلاعات علمی و تاریخی، گواه‌نماها شکل دیگری به خود می‌گیرند. عبارتی مانند «اعْتَقَدَ الْعُلَمَاءُ أَنَّ تَارِيخَ الْمَدِينَةِ يَرْجِعُ إِلَى عَصُورٍ مَا قَبْلَ التَّارِيخِ أَوْ فَجَرِ السَّلَالَتِ مِنْ عَامِ ۳۸۰۰ ق.م إِلَى ۲۸۰۰ ق.م» (الحسینی الصغیر، ۲۰۱۷: ۱۰۴/۲۲)، بیانگر آن است که نویسنده به جای ارائه نظر شخصی، یافته‌های جامعه‌ی تخصصی «العلماء» را بازتاب می‌دهد. این کار، هم از بار مسئولیت نویسنده در قبال صحت یک

داده‌ی تاریخی کاسته و هم حس اعتماد کودک را به منبعی بی‌طرف و آگاه جلب می‌کند. کودک می‌آموزد که برای اثبات ادعاهای مربوط به واقعیت‌های عینی، باید به مراجع دانشی متوسل شد.

ارجاع به آیات قرآنی با ذکر دقیق سوره و آیه، مانند «و إلى ثمود أخاهم صالحا قال يا قوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره قد جاءكم بينة من ربكم هذه ناقة الله لكم آية... الأعراف/ الآية ۷۳» (الحسینی الصغیر، ۲۰۱۷: ۱۰۳/ ۲۱)؛ «قُلْ رَبِّ ارْحَمُهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا. الْأَسْرَاءُ: ۲۴» (الحسینی الصغیر، ۲۰۱۸: ۱۱۱/ ۱۱)، گونه‌هایی دیگر از گواه‌نمایی است که هدف آن فراتر از تأیید مطلب است. این روش، عادت به دقت در استناد و امکان رجوع مخاطب کنجکاو به منبع اصلی را آموزش می‌دهد و متنی باز و قابل راستی‌آزمایی ارائه می‌کند.

در کنار این شیوه‌های صریح، از گواه‌نمایی غیرمستقیم نیز برای القای حس کهنگی، اصالت و اطمینان استفاده می‌شود. آغاز داستان‌ها با عبارت‌های کلیشه‌ای مانند «كانت في الزمن القديم» (الحسینی الصغیر، ۲۰۱۷: ۱۳/ ۱۰۴) یا «كان يا مكان في قديم الزمان» (الحسینی الصغیر، ۲۰۲۰: ۱۳۷/ ۳۰)، در واقع مخاطب را به گنجینه‌ی روایی مشترک قصه‌های کهن ارجاع می‌دهد. این عبارات، ضمن ایجاد جذابیت روایی، به کودک اطمینان خاطر می‌دهد که با قالبی آشنا و آزمون‌پسندیده مواجه است که پایانی حکیمانه یا آموزنده خواهد داشت.

سرانجام، استناد به تاریخ‌های مشخص (مانند ۱۹۷۵م، می ۱۹۷۷م) در متون اطلاعاتی، کارکردی ویژه دارد:

«أَنَّ دَوْلَةَ جَبُوتِي كَانَتْ تُسَمَّى فِي السَّابِقِ بِلَادِ الصُّومَالِ الْفَرَنْسِي، لِأَنَّهَا كَانَتْ إِحْدَى أَقَالِيمِ فَرَنْسَا وَفِي سَنَةِ ۱۹۷۵م بَدَأَتِ الْحُكُومَةُ الْفَرَنْسِيَّةُ تَتَلَقَّى عِدَّةَ مَطَالِبَاتٍ بِاسْتِقْلَالِ الْأَقْلِيمِ ثُمَّ تَمَّ إِجْرَاءُ التَّصْوِيتِ عَلَى الْإِسْتِقْلَالِ فِي مَآيُو ۱۹۷۷م، وَتَمَّ تَأْسِيسُ جَبُوتِي فِي ۲۷ يُونِيُو ۱۹۷۷م» (الحسینی الصغیر، ۲۰۲۰: ۱۳۳/ ۲۰).

این ارقام صرفاً داده نیستند، بلکه به عنوان گواه‌نما، عینیت و واقعیت یک رویداد را تأیید می‌کنند. آن‌ها داستان شکل‌گیری یک کشور را از حوزه‌ی افسانه خارج ساخته و به عرصه‌ی تاریخ مستند وارد می‌کنند و به کودک می‌آموزند که تحولات اجتماعی بزرگ، در بستر زمان واقعی و با نقاط عینی رخ می‌دهند.

به طور خلاصه، گواه‌نماها در مجله‌ی «الحسینی الصغیر»، ابزارهایی صرفاً تزئینی نیستند، بلکه بخشی جدایی‌ناپذیر از استراتژی اعتمادسازی و جامعه‌پذیری زبانی هستند. آن‌ها با ایجاد پل بین متن حاضر و منابع معتبر دینی، تاریخی و علمی، هم صحت اطلاعات را تضمین می‌کنند و هم الگوهای فکری استناد و اتکا به مراجع را در ذهن کودک نهادینه می‌سازند.

ادات و بسامد گواه‌نماها در مجله‌ی الحسینی الصغیر		
ردیف	ادات	بسامد
۱	نقل قول مستقیم (قال یقول)	۱۹۶
۲	ارجاع‌دهی (نام سوره و شماره آیه)	۹۷
۳	استنادهای تاریخی (سنه ۷۹ هجری/ ۶۹۹ میلادی)	۳۴
۴	نقل قول غیر مستقیم (فی قدیم الزمان/ العلماء یعتقدون)	۱۱
جمع کل	۳۴۵	

ابهام‌زداها

نویسنده از طریق این عناصر به توضیح، دگرگویی و شرح آنچه که بیان شده است می‌پردازد تا خواننده معنای مورد نظر او را بهتر درک کند. این عناصر عبارتند از: بدین معنی که، به عبارت دیگر، به عنوان مثال، از قبیل و غیره (محمدعلی‌نژاد، ۱۳۸۹: ۱۰۳). همچنین علامت‌گذاری کردن با پراتز از دیگر عناصر ابهام‌زداها می‌باشد. نویسنده با بهره‌گیری از این عناصر سعی دارد تا قصد خود را به روشنی و بهتر برای خواننده بیان کند تا از اینکه خواننده معنای مدنظر او را دریافت نموده مطمئن گردد (تاکا و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۳۱).

یکی از پرکاربردترین ابهام‌زداها، ادا تفسیری مانند «أی» است که مفاهیم کمی یا کیفی را به زبانی قابل‌لمس‌تر بازگو می‌کند. در نمونه‌ای مانند «يَتَمُّ إِنْتَاجُ حَوَالِي (۱۶۵۰۰۰) سَيَّارَةِ جَدِيدَةٍ كُلَّ يَوْمٍ، أَيْ بِحَدِّ (۶۰) مِلْيُونِ سَيَّارَةٍ فِي السَّنَةِ» (الحسینی الصغیر، ۲۰۲۰: ۸/۱۴۰)، واژه‌ی «أی» تنها یک حرف ربط نیست، بلکه یک ابزار آموزشی قدرتمند است. این ادا ت، عدد بزرگ و احتمالاً انتزاعی «۱۶۵۰۰۰» را با تبدیل آن به یک مفهوم زمانی آشنا «في السنة» و عددی دیگر، در ذهن کودک جای می‌اندازد. این کار، نه تنها درک را آسان‌تر می‌کند، بلکه به کودک می‌آموزد که چگونه می‌توان یک داده‌ی عددی را از یک مقیاس زمانی به مقیاس دیگر تبدیل و تفسیر کرد.

نشانه‌های نگارشی مانند دو نقطه (:): نیز نقش ابهام‌زدایی پررنگی ایفا می‌کنند. در عباراتی چون «تَذَكَّرْتُ حَدِيثًا لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا أُخْتِي يَقُولُ فِيهِ يَا مَعَاشِرَ التُّجَّارِ خَمْسَةَ أَشْيَاءَ: حَمْدُ الْبَائِعِ وَذَمُّ الْمُشْتَرِي وَالْيَمِينُ عَلَى الْبَيْعِ وَكَثْمَانُ الْعَيْبِ وَالرِّبَا» (الحسینی الصغیر، ۲۰۲۰: ۱۱/۱۳۲)، دو نقطه به منزله‌ی یک تابلوی هشدار است که به خواننده اعلام می‌کند لیستی در پی می‌آید. این علامت، با ایجاد مکثی دیداری و ذهنی، توجه مخاطب را برای دریافت فهرستی منظم آماده می‌سازد. در متون آموزشی مانند تعریف «وَحُرُوفُ الْجَرِّ هِيَ: مِنْ، فِي، عَنْ، عَلَى، إِلَى، الْبَاءِ، اللَّامِ، وَ...» (الحسینی الصغیر، ۲۰۱۹: ۲۲/۱۲۲)، این نشانه ساختار جمله را به وضوح به دو بخش «تعریف» و «مصادیق» تقسیم می‌کند. این شیوه، الگویی روشن را برای ارائه‌ی تعاریف و

مثال‌ها در ذهن کودک شکل می‌دهد و به او کمک می‌کند تا خود نیز در نوشته‌هایش از چنین ساختاری استفاده کند.

«هناك مواضع كثيرة تتجلى فيها مصداقية احترام الولد لوالده، منها على سبيل المثال: إذا دخل الأب مجلساً، فعلى الولد أن يقف احتراماً له...» (الحسینی الصغیر، ۲۰۲۰: ۲۸/۱۱۶).

نویسنده برای شرح و توضیح بیشتر در مورد احترام فرزند به پدر از عبارت توضیحی «على سبيل المثال» بهره می‌گیرد تا مثال‌هایی را ذکر کند (اینکه هرگاه پدر وارد جایی گردید فرزند به احترام او بلند شود و...) تا خواننده نسبت به آن موضوع به اطلاعات بیشتری دست یابد و موضوع برای او روشن‌تر و قابل درک باشد.

«رياضة العقل هي الرياضة التي يكون المجهود فيها ذهنياً أكثر من كونه جسدياً، مثال ذلك رياضة القراءة السريعة ورياضة الطباعة السريعة» (الحسینی الصغیر، ۲۰۲۰: ۳۴/۱۳۸).

در این مثال نویسنده در ابتدا با آوردن واژه‌ی «هي»، به تعریف ورزش ذهنی پرداخته است. این‌گونه که ورزش ذهنی ورزشی است که در آن تلاش ذهنی بیشتر از تلاش جسمی و فیزیکی است. در ادامه برای وضوح بیشتر تعریف و درک بهتر و درست مطلب توسط خواننده، از عبارت توضیحی «مثال ذلك» استفاده می‌کند و با آوردن مثال مطلب را برای خواننده بیشتر و بهتر توضیح می‌دهد که ورزش ذهنی ورزش تندخوانی و ورزش تایپ سریع است.

«يَرْتَبُ اسْمُ الْإِمَامِ الْعَبَّاسِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِالْوَفَاءِ، وَ ذَلِكَ مِنْ خِلَالِ مَوَاقِفِهِ وَ خَاصَّةً فِي يَوْمِ الْعَاشِرِ مِنْ مُحَرَّمٍ فِي وَاقِعَةِ كَرْبَلَاءَ، فَقَدْ كَانَ وَفِيّاً لِلدِّينِ الْإِسْلَامِيِّ بِوُفُوهِ مَعَ إِمَامِ عَصْرِهِ وَ أَخِيهِ الْإِمَامِ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، وَقَدْ كَانَ مُنَاصِراً لِلْإِمَامِ الْحُسَيْنِ... وَقَدْ كُلَّلَ وَفَاؤُهُ عِنْدَمَا وَصَلَ إِلَى نَهْرِ الْفُرَاتِ وَ كَانَ عَطْشَاناً، لَكِنَّهُ لَمْ يَشْرَبْ قَطْرَةً مَاءً وَاحِدَةً» (الحسینی الصغیر، ۲۰۱۹: ۱۸/۱۲۰).

یکی از کاربردهای «لکن» برای استدراک است. استدراک توهم ایجاد شده از کلام قبل را رفع می‌کند؛ به این صورت که آنچه را که به خاطر نتیجه‌ی کلامی بر اساس توهم، به وجود آمده را نفی می‌کند و چنانچه نفی شده است، آن را ثابت می‌کند. حکم مابعد استدراک با ماقبلش فرق می‌کند و از مشهورترین حروف استدراک «لکن» و «لکن» می‌باشند (حسن، ۱۹۶۶: ۵۷۲/۱-۵۷۱). در این مثال نویسنده در مورد شخصیت حضرت عباس (علیه السلام) و اینکه نام او تداعی‌کننده‌ی وفاداری است، سخن می‌گوید. زمانی که خواننده به این قسمت از متن می‌رسد (که ایشان زمانی که به فرات رسید، تشنه بود) برداشت خواننده این است که به طور معمول هر فرد تشنه‌ای به آب برسد از آن می‌نوشد، اما نویسنده برای رفع توهم و برداشت اشتباه از «لکن» استفاده می‌کند و در ادامه بیان می‌کند که او یک قطره آب هم ننوشید و این اطلاع را به خواننده می‌دهد که حضرت عباس با تشنگی که داشت اگر چه به نهر فرات رسید، ولی از آن ننوشید. در واقع نویسنده به منظور برطرف کردن احتمال و توهم «لکن» را به کار برده است.

«أَغْلَقَتْ زَوْجَةَ الْأَعْرَابِيِّ الْجَرَّةَ بِالْبِلَادِ (نَوْعٌ مِنَ الْقَمَاشِ)» (الحسینی الصغیر، ۲۰۱۸: ۱۷/۱۱۱).

پرانتز عموماً جایی مورد استفاده قرار می‌گیرد که نویسنده بخواهد عبارت یا جمله یا واژه‌ای را بیشتر از جمله‌ای که قبل از آن ذکر شده، توضیح دهد؛ به طوری که با حذف جمله یا عبارت و واژه‌ی داخل پرانتز، خللی به ساختار و جمله‌ی اصلی وارد نشود. یکی از کاربردهای پرانتز، ذکر معنی یا مترادف یک واژه یا اصطلاح است. در این مثال نیز نویسنده با به‌کارگیری پرانتز سعی می‌کند تا معنای واژه‌ی «اللباد» که نوعی پارچه است را برای خواننده شرح دهد؛ بنابراین برای توضیح معنای واژه، آن را داخل پرانتز قرار داده است.

ادات و بسامد ابهام‌زدها در مجله الحسینی الصغیر		
ردیف	ادات	بسامد
۱	لکن	۴۳۷
۲	دو نقطه (:)	۲۸۷
۳	أما	۱۳۲
۴	بل	۹۸
۵	مثال/ مثل/نحو	۹۸
۶	پرانتز ()	۹۴
۷	وهو/ وهی	۶۰
۸	أی	۴۷
۹	یعنی/ بمعنی	۴۰
۱۰	و منها	۳۹
جمع کل		۱۳۲۳

نتایج

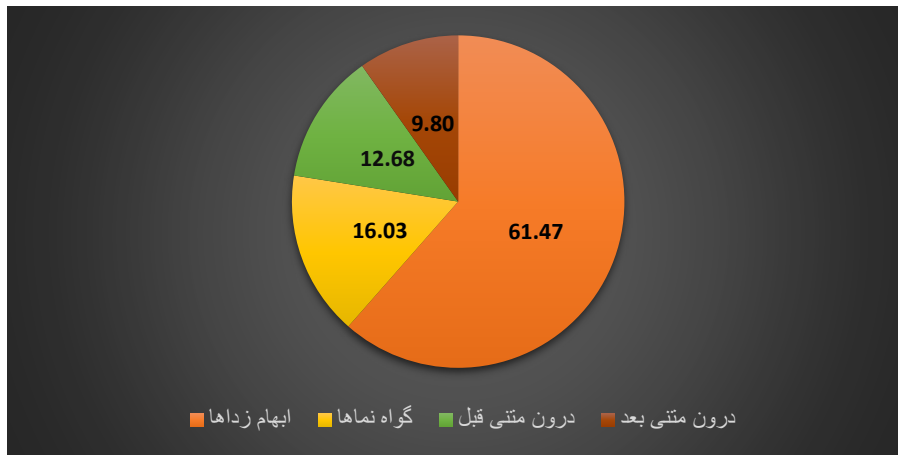
نتایج کمی تحقیق نشان داد که تمامی انواع نشانگرهای فراگفتمان تبادلی مورد بررسی، در شماره‌های تحلیل‌شده‌ی مجله حضور دارند؛ اما توزیع آن‌ها یکسان و متوازن نیست. تحلیل بسامد ۲۱۵۲ مورد از این نشانگرها در ۴۰ شماره، الگوی مشخصی را آشکار می‌سازد که در جدول (۱) و نمودار (۱) ارائه شده است. بر این اساس، ابهام‌زدها با سهم قاطع ۶۲٪ (بسامد ۱۳۲۳)، پرکاربردترین دسته هستند. پس از آن، گواهم‌ها با ۱۶٪ (بسامد ۳۴۵)، نقش‌نماهای درون‌متنی قبل با ۱۲٪ (بسامد ۲۷۳) و در نهایت نقش‌نماهای درون‌متنی بعد با ۱۰٪ (بسامد ۲۱۱) قرار دارند. این توزیع نامتوازن، خود بیانگر یک انتخاب آگاهانه‌ی زبانی از سوی نویسندگان و رویکرد غالب مجله در مدیریت تعامل با خواننده است.

پرسامد بودن چشمگیر ابهام‌زدها (با ساز و کارهایی مانند استفاده از «لکن» برای استدراک، «آی» و «یعنی» برای تفسیر، و «مثال ذلك» برای عینی‌سازی) را می‌توان مستقیماً با اولویت بنیادین اهداف ارتباطی و آموزشی این مجله برای مخاطب کودک تبیین کرد. مخاطب اصلی این نشریه در مرحله‌ی عملیات عینی نظریه‌ی رشد شناختی پیازه قرار دارد؛ مرحله‌ای که درک مفاهیم انتزاعی برای کودک دشوار است و یادگیری او نیازمند ارائه‌ی اطلاعات واضح، عینی، و عاری از ابهام می‌باشد. بنابراین، کثرت ابهام‌زدها، یک راهبرد زبانی کلیدی برای ساده‌سازی، شفاف‌سازی و قابل‌درک‌سازی محتوا است تا از ایجاد سردرگمی شناختی در کودک جلوگیری شود و انتقال پیام با حداکثر کارایی صورت پذیرد. پرسامدی گواه‌نماها نیز - که عمدتاً معطوف به استندهای قرآنی، روایی و تاریخی هستند - نیز در راستای اعتباربخشی، انتقال ارزش‌های هنجاری و ساختن چارچوبی اخلاقی-دینی برای درک جهان از سوی کودک قابل تفسیر است.

الگوی حاکم بر کاربرد فراگفتمان در این مجله -با محوریت قاطع وضوح‌بخشی (ابهام‌زدایی) و تکیه بر مراجع اعتبارساز سنتی (گواه‌نماهای دینی) در کنار اقبال کمتر به عناصر پیش‌بینانه و پیونددهنده‌ی آینده‌نگر (نقش‌نماهای بعد) - را می‌توان نشانگر شکل‌گیری یک «سبک تربیتی-زبانی محافظه‌کارانه و جهت‌دار» در حوزه‌ی تولید محتوای کودک عربی با گرایش دینی دانست. در این سبک که با نظریه‌های رشد شناختی سازگار است، امنیت روانی، انتقال بی‌کم‌وکاست ارزش‌های بنیادین و پیشگیری از انحراف ذهنی کودک، بر جذابیت‌های ادبی پیچیده، تنوع استنادی یا تحریک کنجکاوی باز برای کشف ناشناخته‌ها اولویت دارد. این رویکرد، بیش از آنکه بخواهد کودک را با امکان‌های چندگانه و سؤالات باز مواجه کند، در پی هدایت او در مسیری از پیش تعیین‌شده و شفاف از طریق زبان است.

جدول و نمودار زیر گویای نتایج فوق است:

جدول فراوانی نشانگرهای فراگفتمان تبادلی		
درصد	فراوانی	نشانگر
۶۲٪	۱۳۲۳	ابهام‌زدها
۱۶٪	۳۴۵	گواه‌نماها
۱۲٪	۲۷۳	نقش‌نماهای درون‌متنی قبل
۱۰٪	۲۱۱	نقش‌نماهای درون‌متنی بعد
۱۰۰٪	۲۱۵۲	جمع کل

نمودار دایره‌ای نشانگرهای نقش نماهای درون متنی، گواه نماها و ابهام زداهای

منابع و مأخذ

قرآن کریم

امیری خراسانی، احمد، و علی‌نژاد، حلیمه، (۱۳۹۴). «بررسی عناصر انسجام متن در نفثه المصدور بر اساس نظریه هالییدی و حسن»، متن پژوهی ادبی، ۱۹ (۶۳): ۷-۳۱.

تاکتی، گیتی و طارمی، طاهره. یوسفیان، پاکزاد، (۱۳۹۸). «واکاوی پیکره بنیاد فراگفتمان در مقالات علمی پژوهشی فارسی در سه حوزه مختلف و تأثیر جنسیت نگارنده بر آنها: انگاره هایلند (۲۰۰۵)». پژوهش‌های زبانی. ۱۰ (۲): ۱۲۹-۱۵۱.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jolr.2019.278187.666490>

حسن، عباس، (۱۹۶۶). النحو الوافی مع ربطه بالأسالیب الرفیعة و الحیاة اللغویة المتجردة، مصر: دارالمعارف.

الحسینی الصغیر، (۲۰۱۷). السنة التاسعة، العدد ۱۰۳ حتى ۱۱۶، عراق: قسم رعاية وتنمية الطفولة الحسینیة فی العتبة الحسینیة المقدسة.

_____، (۲۰۱۹). السنة العاشرة، العدد ۱۱۷ حتى ۱۲۸، عراق: قسم رعاية وتنمية الطفولة الحسینیة فی العتبة الحسینیة المقدسة.

_____، (۲۰۲۰). السنة الحادية عشرة، العدد ۱۲۹ حتى ۱۴۲، عراق: قسم رعاية وتنمية الطفولة الحسینیة فی العتبة الحسینیة المقدسة.

زناد، أزهر، (۱۹۹۳). نسیج النص، بیروت: المركز الثقافی العربی.

شیخ سنگ‌تجن، شهین، (۱۳۹۹). «بررسی نشانگرهای فراگفتمان تعاملی در قرآن»، مطالعات قرآنی و فرهنگ اسلامی، ۴ (۳): ۴۶-۲۳. DOI: <https://doi.org/1022034/isqs.2020.5757>

صبیحی، محمد الأخضر، (۲۰۰۲). مدخل إلى علم النص و مجالات تطبیقیة، لبنان: دار العربیة للعلوم ناشرون.

عباسی، صفر، (۱۳۹۶). «بررسی عناصر انسجام متنی در مجموعه یأتی العاشقون الیک محمد الفیتوری در پرتو رویکرد مایکل هالییدی»، فرهاد رجی، ادبیات و علوم انسانی: گیلان.

عفیفی، احمد، (۲۰۰۱). نحو النص: اتجاه جدید فی الدرس النحوی، القاهرة: مكتبة زهراء الشرق.

محمدعلی‌نژاد، بتول، (۱۳۸۹). «بلاغت مقابله‌ای و بررسی گفتمان در انشاهای توصیفی فارسی زبانان و فارسی آموزان عرب»، راهنما: محمدرضا پهلوان‌نژاد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی: دانشگاه فردوسی مشهد.
یزدانی، سارا، (۱۳۹۲). «بررسی مقایسه‌ای فراگفتمان‌های اخبار روزنامه‌های انگلیسی و فارسی در مورد حادثه ۱۱ سپتامبر»
استاد راهنما: شهلا شریفی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دکتر علی شریعتی: دانشگاه فردوسی مشهد.

Crismor, A. (1989). *Talking with readers: metadiscourse as rhetorical act*, newyork: peter lang publishers.

Hyland, K & TES, P. (2004). "Metadiscourse in academic writing: a veappraisal." *Applied linguistics* 25(2): 156-177

Hyland, K. (2005). *metadis course: exploring writing in interaction*, London: continuum. Vande kopple. W.J. (1985). "Some exploratory discourse on metadiscourse". college composition and communication: 82-93.

دراسة محدّدات النص الداخلي، والمُثَبّات، والموضّحات في مجلة الحسيني الصغير بناء على نموذج هايلاند

مریم سارانی^۱

علي اصغر حبیبی^{۲*}

عبدالباسط عرب یوسف آبادی^۳

مجتبی بهروزی^۴

الملخص

تعدّ كيفية استخدام الخطابات الفوقية أحد مباحث دراسة النصوص. يشمل الخطاب الفوقي خصائص بين الأفراد وخصائص اتساقية تسهم في التواصل مع القراء، وتنظيم النص وتفسيره من قبلهم. من أهم الخطابات الفوقية، الخطاب الفوقي التفاعلي الذي يستخدم لتنظيم المعلومات. تعدّ المجالات من أهم الوسائل الإعلامية التي يلعب فيها الخطاب الفوقي دوراً هاماً. مجلة الأطفال "الحسيني الصغير" هي إحدى المجالات التي تستهدف فئة الأطفال واليافعين. نظراً لأهمية التواصل بين الكاتب/مبدع العمل الأدبي أو الفني والجمهور في مجال إعلام الأطفال واليافعين، وفي إطار الأهداف التربوية والتعليمية، تعدّ دراسة البعد الخطابي الفوقي التفاعلي في المجالات المتخصصة للأطفال واليافعين ذات أهمية خاصة. في هذا البحث، وباعتماداً على المنهج الوصفي التحليلي، تمت دراسة مؤشرات محدّدات النص الداخلي، والمُثَبّات، والموضّحات للخطاب الفوقي التفاعلي بناءً على نموذج هايلاند في ۴۰ عدداً من مجلة الحسيني الصغير. تشير النتائج المستخلصة إلى أن الكتاب/الفنانين في هذه المجلة قد اهتموا في الخطاب الفوقي التفاعلي بجميع مؤشرات محدّدات النص الداخلي، والمُثَبّات، والموضّحات. من بين هذه المؤشرات، استخدمت الموضّحات بأعلى تكرار لتقديم نص واضح ومفهوم للقراء.

الكلمات المفتاحية: مؤشرات الخطاب الفوقي، الخطاب الفوقي التفاعلي، نموذج هايلاند، محدّدات النص الداخلي، مجلة الحسيني الصغير

۱ - طالبة ماجستير، قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب و العلوم الإنسانية، جامعة زابل، زابل، إيران.

۲ - أستاذ مشارك، قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب و العلوم الإنسانية، جامعة زابل، زابل، إيران.

۳ - أستاذ مساعد، قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب و العلوم الإنسانية، جامعة زابل، زابل، إيران.

۴ - أستاذ مشارك، قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب و العلوم الإنسانية، جامعة زابل، زابل، إيران.

* تم إعداد هذه المقالة بدعم مالي من نائب رئيس جامعة زابل للأبحاث بموجب المنحة رقم ۰۹۴۱-GR-UOZ.